

קול סיני

פינת ההלכה

"חמש דקות למעשה" - הלכה והנהגה מזווית אקטואלית, מאת הרה"ג יעקב סיני שליט"א • סיכום שבועי

יום א' כ"ה חשוון תשפ"ו

בעקבות גשמי הברכה: ברכות הברקים והרעמים

שאלה:

זכינו בשבת לגשמי ברכה בכל רחבי הארץ. רבותינו אמרו (תענית ז.) גדול יום הגשמים יותר מתחיית המתים. וזו הזדמנות, כמו בכל שנה, להזכיר ולעשות סדר בכמה פרטים שנוגעים לברכות הברקים והרעמים: מתי מברכים, איך מברכים, וכמה פעמים ביום אפשר לברך?

תשובת הרב:

הרעם "שכוחו וגבורתו מלא עולם".

אבל אם שניהם באו כאחד - לפעמים יש היתכנות שהברק נוצר כעת, והרעם נוצר כבר לפני כמה שניות, ועכשיו הוא מגיע אלינו ביחד עם הברק, עוד לפני שהספקנו לברך על הברק, מיד הגיע הרעם בלי שום שהות ביניהם, באופן כזה, מברכים רק ברכה אחת "עושה מעשה בראשית", כי באמת מצד הדין זו ברכה ששייכת גם על הברקים וגם על הרעמים. ואם בירך רק "שכוחו וגבורתו מלא עולם", יצא. כך פוסק המשנה ברורה (סימן רכז ס"ק ה), ומרן זצ"ל (חזו"ע ברכות עמוד תסד).

באותה מידה, אם אדם התחיל לברך על הברק "עושה מעשה בראשית", ובאמצע הברכה שמע גם כן קול רעם, לא יברך אחר כך "שכוחו וגבורתו מלא עולם", כי כבר יצא ידי חובה בברכה שבירך על הברק. כך פסק בקיצור שלחן ערוך (סימן ס"ב). ואף שיש חולקים, מכל מקום ספק ברכות להקל.

תוך כמה זמן צריכים לברך את הברכות הללו? תוך כדי דיבור לראייה של הברק או השמיעה הרעם. כלומר - תוך שיעור אמירת "שלום עליך רבי". זה בסך הכל שניה וחצי, צריך מיד לברך. כך מבואר בשו"ע (סימן רכז ס"ג). אחרי

הברכה על הברקים והרעמים, מבוארת במשנה במסכת ברכות (נד.). וכפי שכולם יודעים, המנהג לברך על הברקים: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם עושה מעשה בראשית". ועל הרעמים - שמראים כח וגבורה יותר מהברקים, אנחנו מברכים: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם שכוחו וגבורתו מלא עולם". זו ברכה על הכח שהקב"ה נתן בטבע, שיהיו רעמים שמבהילים את האדם, כדי שייראו ממנו. חז"ל אומרים (ברכות נט.), לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומיות שבלב.

את הברכות הללו אנחנו מברכים כמובן בשם ומלכות, עם הזכרת שם ה', אלוהינו מלך העולם. כך פוסק מרן השו"ע בסימן רכז סעיף א. וכל ברכה שאין עמה שם ומלכות אינה ברכה (ברכות מ:).

צריכים לשים לב, שאנחנו מברכים את שתי הברכות הללו, רק במידה והיתה שהות בין הברק והרעם. בדרך כלל זו המציאות, אמנם הברק והרעם נוצרים ביחד, אבל מהירות האור היא הרבה יותר מהירות ממהירות הקול. אם מהירות הקול היא 043 מטרים בשניה, אז מהירות האור היא בערך 003 אלף קילומטרים בשניה, לכן אנחנו קודם כל רואים את הברק, ורק אחרי כמה שניות שומעים את הרעם. במצב כזה אנחנו מברכים על הברק "עושה מעשה בראשית", ועל

הזמן הזה, כבר לא מברכים, אלא נמתין לברק או לרעם שיבואו מאוחר יותר, ואז נברך עליהם.

אם אדם לא הספיק לברך על הברק, וכמה שניות אחר כך הגיע הרעם, אז יברך על הרעם שכוחו וגבורתו מלא עולם. ובפעם הבאה שיבוא הברק יברך עושה מעשה בראשית. אין הקפדה לברך על הברק דוקא לפני הרעם.

ודבר אחרון: כמה פעמים ביום יכולים לברך על הברקים והרעמים? פוסק מרן השו"ע (סימן רכז ס"ב), מברכים פעם אחת ביום. אלא אם כן, נתפזרו העננים, והשמים היו נקיים לגמרי, ושוב נתקדו השמים בעבים ויש ברקים ורעמים.

רק אז אפשר לחזור ולברך באותו יום.

כל זה באותו היום. אבל כשמגיע יום חדש, אפשר לחזור ולברך אפילו שלא התפזרו העננים במהלך הלילה. כיון שזה יום חדש זה נחשב היסח הדעת מהברכה הקודמת. ואפילו אם אדם לא ישן בלילה, ובמשך הלילה לא התפזרו העננים, אחרי עלות השחר שהתחדש יום חדש, הוא יכול שוב לברך על הברקים והרעמים.

והקב"ה יזכה אותנו בטל ומטר לברכה על פני האדמה, וימטיר על אויבנו גפרית ואש מן השמים, אבני אלגביש ורוח זלעפות, כן תרדפם בסערך ובסופתך תבהלם. אכ"ר.

יום ב' כ"ו חשוון תשפ"ו

ראש העיר החדש של ניו-יורק: האם מותר להשאיר מזוזה בבית של גוי?

שאלה:

לאחרונה נבחר לראשות עיריית ניו-יורק, אדם שתומך בשונאי ישראל, וכל הנראה לא כל כך אוהב יהודים... אבל על פי הפרסומים, בכניסה למשכן הרשמי שהוא עתיד לגור בו, נקבעה מזוזה לפני כיובל שנים (ראש עיר בשם אברהם בים, שהיה יהודי). המזוזה נותרה בפתח הבית, ועל פי חוק השימור העירוני אסור להסיר אותה. וזה מעלה שאלה עקרונית: האם מותר להשאיר מזוזה בבית שמתגורר בו גוי?

תשובת הרב:

כל זה אם השוכר שנכנס אחריו הוא יהודי. אבל אם מגיע אחריו שוכר גוי, נוטל את המזוזה ויוצא. כך פוסק השו"ע (יו"ד סימן רצא ס"ב). מה הסיבה? אחד הטעמים שמור באים בשיטה מקובצת שם, שמא הגוי ינהג במזוזה מנהג בזיון, לכן חייבים להוציא את המזוזה. וזה אפילו שהיא כבר קבועה בבית, צריך להסיר אותה.

מצד שני, יש לנו מעשה שמספרים רבותינו בירושל' מי מסכת פאה (פ"א ה"א): ארטבן מלך פרס, שלח לרבי יהודה הנשיא, מרגלית חשובה ויקרה מאד. אמר לו: תשלח לי דבר חשוב כמותה. שלח לו רבי יהודה הנשיא מזוזה. אמר לו ארטבן: אני שלחתי לך דבר שאי אפשר לאמוד אותו, מרוב שהוא יקר, ואתה שולח לי קלף שאפשר לקנות אותו במטבע קטנה? אמר לו רבינו הקדוש, כל חפצך וחפציי לא ישוו בה. ולא עוד, אלא שאתה שלחת לי דבר שאני צריך לשמור עליו שלא יאבד ולא יגנב, ואני שלחתי לך דבר, שאתה ישן והוא שומר אותך.

המעשה הזה מובא גם בשאלילות דרב אחאי גאון (פרשת עקב סימן קמה), ושם מדוקדק שרבי כתב את המזוזה הזו

זו באמת שאלה מעניינת. קודם כל זכיתי לבקר בניו-יורק ולומר שיעורים בכמה וכמה קהילות חשובות, יש שם צימאון גדול מאוד לתורה ולהלכה, בדרכו של מרן זצ"ל, אבל ראיתי גם דאגה גדולה אחרי הבחירה של ראש העיר החדש. ובין היתר היו ששאלו את השאלה הזו. האם מותר לגוי לגור בבית שיש בו מזוזה?

רבותינו אמרו (בבא מציעא קב.), המשכיר בית לחברו, השוכר שנכנס לבית צריך לעשות מזוזה. וכשהוא יוצא - לא יקח איתו את המזוזות ויוצא. כשהוא משאיר את הבית בלי שמירה, הוא גורם סכנה לאלה שבאים לגור אחריו, לכן גם הוא עצמו מסתכן. מספרת הגמרא, מעשה באחד שנטל את המזוזה, כדי להעביר אותה לבית החדש שלו, ולא עלי-נו, קבר את אשתו ואת שני בניו. עד כדי כך.

רק מי שיש לו בבית מזוזות יקרות ומהודרות מאוד, כותב מרן זצ"ל (יביע אומר ח"ג חיו"ד סימן יח), שיכול להקל להוציא את המזוזות האלו כדי למסור אותם לבדיקה, ואז לקבוע מיד במקומן מזוזות יותר פשוטות, ואת המזוזות המהודרות יקח לבית החדש.

מזוזה אם יודעים שהוא ינהג בה כבוד, כל החשש הוא רק כאשר הגוי ינהג בה מנהג בזיון.

אבל להלכה שימו לב, כותב המהרי"ל, לגבי אדם שההגמון הגוי בעיר ביקש ממנו מזוזה, כי רוצה לקבוע אותה על פתח המבצר שלו, שאסור להביא לו. וככה פוסק הרמ"א (יו"ד סימן רצ"ב), שאסור לתת מזוזה לגוי, אלא אם כן - יש בזה חשש איבה, שהגוי יכעס וירע לישראל.

מכל זה נלמד, שלמרות שלכתחילה צריך להסיר מזוזה מבית שעובר לגור בו גוי, אבל אם אנחנו יודעים בבירור שהוא לא ינהג בה בזיון, כמו ראש העיר הזה שמסתבר שלא יעז לנהוג בה בזיון, בטח כשיש חוק שימור עירוני שאוסר להסיר את המזוזה. וגם - עלול להיות בזה איבה אם יסירו את המזוזה. לכן זה באמת מקרה מיוחד. ואנחנו מתפללים, שהקב"ה שומר דלתות ישראל, ישמור ויציל אותנו ואת אחינו שבגולה מכל צרה וצוקה, ויזכו כולם לעלות בריאים ושלמים לארץ ישראל. אכ"ר.

במיוחד בשביל ארטבן, ויש שם תוספת: נכנס שד בביתו היחידה של ארטבן, ובאו כל הרופאים ולא הצליחו לרפאות אותה. עד שלקח ארטבן את המזוזה ושם לה על הפתח, וברח אותו השד.

על כל פנים, הנה מעשה שממנו לכאורה למדים שמותר לתת מזוזה לגוי, וזה אפילו שהגוי לא ביקש שיביאו לו. אם כן, איך זה מסתדר עם ההלכה שצריך להסיר את המזוזה מבית שמושכר לגוי, שמא ינהג בה בזיון?

אז יש כמה ביאורים בדברי האחרונים בענין הזה. הנצי"ב מסביר שלכן רבינו הקדוש כתב לארטבן מזוזה מיוחדת, כי מזוזה שנכתבה בקדושה לבית של ישראל, אסור להוריד אותה מהקדושה ולקבוע אותה בבית של גוי. הסבר אחר, כותב בשו"ת באר שבע (סימן לו), שרבי יהודה הנשיא ידע שארטבן לא עובד עבודה זרה. אבל גוי שעובד עבודה זרה באמת אסור לשלוח לו מזוזה.

סברא נוספת, כותב היעב"ץ, שבאמת מותר לתת לגוי

יום ג' כ"ז חשוון תשפ"ו

המאבק סביב חוק הגיוס: מהו עוון חילול ה'?

שאלה:

לצערנו הרב, אנחנו עדים בימים האחרונים למחזות נוראיים של חילול ה', סביב ענין 'חוק הגיוס'. הפגנות מחוץ לבתייהם של שלוחי דרבנן, מהומות ומודעות רחוב מלאות ארס. הדברים הגיעו ממש לשיא, במוצאי שבת, כאשר היכו חבר כנסת חרדי ושברו את חלונות הרכב שלו. יש הרבה מה לדבר בנושא, אבל אנחנו רוצים דווקא להתייחס לנושא חילול ה'. אולי זו באמת הזדמנות ללמוד וללמד: מהו חילול ה', ומתי בכלל צריכים לחשוש ממנו?

תשובת הרב:

כדי לקדש את ה', שנאמר (ישעיה מג, ז) כָּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי וְלִכְבוֹדִי בָּרָאתִיו יִצְרָתִיו אֶף עֲשִׂיתִיו.

וחז"ל מלמדים אותנו (יומא פו.), ארבעה חילוקי כפרה. יש עוונות שהכפרה עליהם היא רק חזרה בתשובה. יש עוונות, שמלבד תשובה צריכים גם את יום הכפורים שיכפר. לפעמים צריכים גם יסורים ל"ע, כמו אדם שעבר על כריתות ומיתות בית דין. אבל המדרגה החמורה ביותר, מי שעבר על חילול ה', גם אם יחזור בתשובה, ויעבור יום הכפורים וגם יבואו עליו יסורים - עדיין אין לו כפרה, אלא מיתתו היא כפרתו. אם יִכְפֹּר הָעוֹן הַזֶּה לָכֵם עַד תִּמָּתוּן. כך אומר הנביא ישעיה (כב, יד). עוון חילול ה' חמור יותר אפילו מעברות שיש בהם כריתות ומיתות בית דין. עד יום

ראינו באמת מראות מבישים ונוראים, מצד קומץ כזה שבאיצטלה מזויפת של קדושה, וכאילו דאגה לעולם התורה, עוברים על כל העבירות שבתורה. ואנחנו שומעים גם את התגובות של שונאי התורה בעקבות האירועים הללו. זה בלי ספק מצריך חשבון נפש גדול מאוד. אבל זו גם הזדמנות לברר את הענין היסודי הזה: מהם הגדרים של עוון חילול ה'.

התורה מצווה אותנו בפרשת אמור "וְלֹא תִחַלְלֻ אֶת שֵׁם קְדֹשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". זה איסור לא תעשה - לא לחלל את שם קדושו של הקב"ה, וגם מצות עשה - לקדש את שמו של הקב"ה. זו תכלית הבריאה. כותב רבינו יונה בשערי תשובה (שער ג אות קמג), כל היצורים נבראו

המוות, אין כפרה לעון חילול השם.

מ.), אין מקיפין בחילול ה', אחד שוגג ואחד מזיד. מסביר רש"י, בחילול ה' התשלום הוא לא בהקפה, שאדם חוטא הרבה פעמים ונענש בפעם אחת, אלא נענשים מיד, ואפילו אם זה היה בשוגג, נפרעים ממנו מיד.

אז אם יושב מישהו ורואה איזו התרחשות שנעשית ע"י אנשים שנראים בני תורה, ואומר לעצמו, כך היא דרכה של תורה? וכי התורה מצמיחה מידות מגונות כאלה? זה גורם להשניא את התורה בעיני המון העם, אין לך חילול ה' גדול מזה. אז בודאי שיש הרבה טענות והרבה הסברים ותירוצים, ביניהם גם הרבה טענות של הבל וביזוי תלמידי חכמים, ובחורים צעירים שמוסותים, אבל איך שלא יהיה, אנחנו למדים שחילול ה' הוא אפילו במקרים מוצדקים.

ואיך מתקנים עוון חילול ה'? כותב רבינו יונה בשערי תשובה (שער ד סימן ה), אמנם אין תשובה בדרך רגילה, אבל אם אדם יזכה לקדש שם שמים, ולהראות את כבודו של הקב"ה וכבוד תורתו, בהליכותיו בהתנהגותו במעשיו, ההיפך הגמור מהחילול ה' שנעשה, יהיה בזה תיקון. וכמו שאמרו רבותינו (יומא פו.), ואהבת את ה' אלהיך - שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיאמרו עליו הבריות, פלוני שלמדו תורה, ראו כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, עליו נאמר "ישראל אשר בך אתפאר".

אבל מהי ההגדרה של חילול ה'? כותב הרמב"ם (פ"ה מהלכות יסודי התורה), יש בזה כמה חלקים. למשל, אדם שלא מוסר את נפשו על אחת משלוש עבירות חמורות, עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. או אדם שעובר עבירות בשאט נפש, אפילו בסתר שלא רואים אותו. אבל גם, אדם שעושה מעשה, שגורם לרנן אחריו. גם אם לא מדובר בעבירה, אלא מעשה שנראה שלילי בעיני בני אדם, ובגלל זה הם לומדים להתנהג באותה צורה, או מזלזלים בתורה ובתלמידי חכמים, זהו חילול ה'.

בגמרא במסכת יומא (פו.) אומר רבי יוחנן, מהו חילול ה'? אם אני הולך ארבע אמות בלי תורה ובלי תפלין, בגלל שנחלשתי. אבל אחרים לא יודעים שנחלשתי ולומדים ממני להתבטל מתורה, זהו חילול ה'.

כל דבר שאדם עושה ועלולים ללמוד ממנו דבר שלילי, גם אם הוא לא מתכוון לזה, וגם אם הוא צודק במעשה שלו, זה חילול ה'. כותבים הראשונים, הסמ"ג, והחינוך (מצוה רצה) וספר יראים, אפילו דבר שהוא מותר מן הדין, אך בעיני ההמון הוא נראה אסור, עוברים בזה על איסור תורה "ולא תחללו את שם קדשי".

ואין הבדל בזה בין שוגג למזיד. חז"ל אומרים (קידושין

יום ד' כ"ה חשוון תשפ"ו

ערב שבת חורף: עד איזו שעה מותר לעשות מלאכה?

שאלה:

שבת חורף, יום שישי קצר מאוד, כבר התחלנו להתרגל לזה, אבל זה מעורר הרבה שאלות הלכתיות. בין היתר: אנשים רבים מתחבטים בנוגע לעשיית מלאכה ביום שישי. עד איזו שעה מותר לעשות מלאכה? ומאיזה מלאכות צריכים להימנע?

תשובת הרב:

כלומר, לא רק שאין בזה סימן ברכה, אלא גם יש בזה איסור. ככה כתבו כמה ראשונים. רק מסביר הביאור הלכה, שזה לא חמור כמו איסורי שבות שחייבים עליהם מכת מרדות. אבל יש בזה איסור. וכך פוסק מרן זצ"ל (חזו"ע שבת ח"א עמוד מא).

מאיזו שעה מתחיל האיסור הזה? האם 'מן המנחה ולמעלה', הכוונה היא לזמן מנחה גדולה - שש שעות ומחצה מתחילת היום, בשעות זמניות כמובן, חצי שעה אחרי חצות היום, (בימים הללו בסביבות 55:11). או יותר

רבותינו אמרו במסכת פסחים (נ.), העושה מלאכה בערב שבתות וערבי ימים טובים, מן המנחה ולמעלה, אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם. מה שהוא ירויח במלאכה הזו, יפסיד במקום אחר. הסיבה לזה, כדי שאדם יהיה פנוי לעסוק בצרכי שבת. וגם - שאדם לא ימשך במלאכה שלו, ויבוא לידי חילול שבת. כך פוסק מרן השו"ע בסימן רנא סעיף א.

ושימו לב - לשון הרמב"ם (פ"ח מהלכות יום טוב הי"ז), "אסור" לעשות מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה.

גם עשיית סחורה, קנייה ומכירה של סחורה, לא נאסרה בערב שבת. כך כתב המגן אברהם, והסכימו לזה כמה אחרונים. וכותב מרן זצ"ל (חזו"ע שבת ח"א עמוד מג), לגבי בעל חנות מכולת או דוכן בשוק, שמוכר דברים שיש בהם צרכי שבת, מותר להם מצד הדין למכור עד קרוב לשקיעת החמה, כמוכן באופן שיהיה להם מספיק זמן להכנס לשבת ולא יבואו לידי חילול שבת.

כמו כן, מותר לעשות מלאכות שהן לצורך השבת, אפילו אחרי זמן מנחה קטנה. כגון לתקן את בגדיו וכליו לצורך שבת, כך פוסק השו"ע (סימן רנא ס"ב). מהסיבה הזו, כותב מרן הבית יוסף שהעולם נוהגים היתר להסתפר ביום שישי אפילו אחרי זמן מנחה קטנה. ואפילו ספר יהודי מותר לו לעבוד ולקבל שכר, כי ניכר שהתספורת היא לכבוד שבת.

יש נידון כללי בענין תספורת משהגיע זמן מנחה, זה מבואר בשו"ע (סימן רלב סעיף ב). למעשה - כשיש זמן קבוע שהולכים להתפלל מנחה בבית הכנסת, או יש מי שיזכיר להתפלל מנחה, אז נוהגים להקל בזה. יש כאלה שעל פי הקבלה, לא מסתפרים בכלל אחרי חצות היום, גם לא בערב שבת, כי זה זמן התגברות הדינים. זה לא מוסכם גם בין רבותינו המקובלים. (ראה שו"ת יחווה דעת ח"ד סימן כ). אבל על כל פנים, על פי הפשט אין בזה חשש, וגם בערב שבת מותר להסתפר ולהתגלח אפילו קרוב לכניסת השבת.

והקב"ה יזכה אותנו לקבל שבתות מתוך רוב שמחה, ולראות ברכה בעמלנו. לקראת שבת לכו ונלכה כי היא מקור הברכה. אכ"ר.

מאוחר - רק מזמן מנחה קטנה, תשע שעות ומחצה. (בימים הללו בשעה 03:41). בענין הזה נחלקו הראשונים, וגם מרן השו"ע מביא את המחלוקת הזו: יש מפרשים מנחה גדולה, ויש מפרשים מנחה קטנה. כפי שכולם יודעים, יש לנו כלל שכתבו רבותינו האחרונים, שבכל מקום שהשו"ע מביא שתי דעות בלשון "יש אומרים", הלכה כיש אומרים בתרא. אם כן דעתו להלכה בענין הזה, שנמנעים מעשיית מלאכה רק מזמן מנחה קטנה. כלומר, השבוע מהשעה 03:41. וגם המשנה ברורה כותב (בס"ק ג), שהסומך להקל בזה לא הפסיד.

רק יש בענין הזה כמה הסתייגויות, איזו מלאכה אסור לעשות בערב שבת. כותב האור זרוע, מרבותינו הראשונים, ומביא אותו הרמ"א - דוקא מלאכה כזו שנעשית בדרך קבע. למשל, שיפוץ וסידוד הבית, נגרות ופחחות, עבודות גינון וכיוצא בזה, אלו מלאכות שאסורות. אבל מלאכה שנעשית בדרך עראי, מותרת גם אחרי זמן מנחה קטנה, ואפילו בשכר. לכן למשל מותר לכתוב אגרת שלומים, ומותר לגהץ בגדים, או להכניס בגדים למכונת כביסה. אלו מלאכות עראי שמותרות גם אחרי זמן מנחה קטנה.

פרט נוסף - כל ההגבלה של עשיית מלאכה בערב שבת, היא דוקא באדם פרטי שעושה את מלאכת עצמו, אבל פועל שכיר, שעושה את מלאכת בעל הבית, יכול לעשות מלאכה גם אחרי זמן המנחה, באופן שתהיה לו אפשרות לעשות את ההכנה המינימלית לכבוד שבת. אלא אם כן יש מנהג קבוע להפסיק קודם לכן. (משנה ברורה סק"ג). ובכלל, לכתחילה כותב שער הציון (סק"ד) אדם לא ישכיר את עצמו לעבוד ביום שישי, כי אם עד זמן מנחה קטנה.